IX. 4529 - 365 | 1935-36 - 1936. VII. 22 - Lételes - nyílt;
4761 - 163 | 1936-37 - 1937. I. 22. - körlevéli - jogkölcs. pót;
4937 - 339 | " " - " VII. 14. - jogkölcs. pót - nyílt;
X. 5198 - 164 | 1937-38 - 1938. II. 1. - vegyes - nyílt.

Felvégyarmat, Szatmár m. 1909. IX. 14. ipr.

Avatási áhiat: 631 | 1937-38.

Rep: 1938. II. 7.

A DEBRECENI M. KIR. TISZA ISTVÁN TUDOMÁNYEGYETEM
JOG- ÉS ÁLLAMTUDOMÁNYI KARA.
566 1937/1938 szám.
Érk: 19__ évi 1938 JAN. 13. hó__ n.
Előirat:__
__drb. melléklet. Utóirat:__

Bírálatra kiadatik.

dr. Zachár Gyula

a hentpéteri Ilsun Béla

professor urnak.

Debrecen 1938. évi január hó 13-án.

a Kar nevében

e. i. prodékán.

Elfogadom.

K. 1938. évi január hó 14.

dr. Zachár Gyula

Felülete, folyosó, illő elfogadható.

Debrecen 1938 jan. 15 a Kar nevében

A házasság, a házassági jog és annak kialakulása elvi alapon.

Doktori értekezés a magyar magánjogból.

Irta:
Grünstein Imre
jogszigorló.

I.

Disszertaciómban elvi alapon akarom tárgyalás alá venni a házasság kérdését és kidomboritani azokat az erkölcsi szempontokat,amelyek a jogi szabályozás terén figyelembe jöhetnek.A házasság ugyanis elsősorban erkölcsi jellegü és csak másodsorban,és csak annyiban jogi,amennyiben az egyeseknek vagy az államnak valamilyen érdeke füzödik ezen kérdések szabályozásához.Mint erkölcsi intézménynek alapja a nemi jelleg.A jogi szabályozások mindig ugy jönnek létre, hogy elsősorban vannak az életben jelenségek,amelyek nem csupán és kizárólagosan egyetlen ember életében valósulnak meg,

hanem átvonulnak egy nagyobb rétegen, vagy az egész emberiségen. Fölösleges bizonyitani, hogy a házasság az egész föld területén általános jelenség, amelynek szabály szerint minden ember életében jelentkezni és megvalósulni a természet örök törvényei és az isteni adottságok szerint feltétlenül szükséges. Tisztában kell lennünk azzal is, hogy házasság alatt nem csupán azt értjük, amit a müvelt államok joga általában házasságnak ismer el, vagyis a külső formaságokban kötött házasságot, hanem házasságnak kell tekintenünk az olyan életközösséget is, amelyek nem füződnek jogi szabályozáshoz, mert esetleg nincsen is jog, amely ezen szabályozást elvégezné. Gondoljunk itt a kezdetleges, de természetesen monogám házasság elvén álló társadalmakra, ahol a nő birása harc tárgyát

képezi és ahol épen azért a nő nem is lehet egyenrangu fél a köztük lévő kapcsolatban.

Kérdés lehet az is, hogy a poligám házasság házasság-e, vagy nem?

Általában a házasság fejlődésénél az irók a fejlődés menetét ugy rajzolják meg, hogy az kiindul a hordából, ahol teljes promiscuitas van. Többférjüség, többnejüség, szinte teljesen hasonló az állatokhoz. Alig nevezhető ennél többnek az a jelenség, mikor egyik oldalon a sokaság, a többség eltünik, mig a másik oldalon megmarad. Ilyen a többnejüség és a többférjüség. Mind a kettő a szükség és a nemi vágyak fokozottabb kielégitése által keletkezik. Elvi különbség nincs is, Bizonyára szükebb körü, mint a promiscuitas, amellett egyoldaluan monogam is, de erkölcsi, elhatároló különbség nincs a kettő

között.Ebben a fejlődési fázisban a házasság lelkileg nem is létezik,lelki alapjai ugyszólván nincsenek is és csupán a test vágyának és a fajfenntartási ösztönnek a kielégitésére szolgál.Nem lehet semmi magasabbat találni benne,amit egy kulturember feltétlenül megkiván.Bizonyitja ezt az is,hogy a müveltség emelkedésével a monogam házasság állandósul.Vannak ugyan akkor-kinövések,mint pl.Amerikában a normonnok,egy vallási szekta, ahol meg van engedve a többnejüség,sőt egyenesen meg is kivánják sokan,de ahol a hivek közül azért pusztán egyetlen feleséggel élnek.Ez az egész kérdés hatalmas és eltérő világnézeten alapul mindkét oldalon,akár a poligam,akár a monogam rendszert nézzük is. Hiába is,lehetetlen ezeket közös nevezőre hozni,annyira diametralisan ellentétes a ki-

induló pontjuk.

Mint emlitettem,a házasság nemi jellegü,ez azonban korántsem azt jelenti, hogy itt a sexualitas elsősorban az irányadó és fő jellemvonás,ha nem csupán azt,hogy a házasság - és ez a helyes kifejezése - nemek közötti állandó,különféleképen szabályozott viszony.Nemek közötti,tehát férfi és férfi,nő és nő között nem is jöhet létre, hanem csupán két különböző nemhez tartozó személy között;férfi és nő között.Nem jöhet létre olyan személyek között,akik bár egyik, vagy másik nemhez tartoznak,vagy ahhoz tartozónak látszanak,de férfi,vagy női jellegük nincs megállapithatóan kikristályosodva és ezért a házasság alapfeltételét képező életközösséget nem is tudják megvalósitani.Gyermekek tehát nem is élhetnek házasságban,mert

ők még nem tekintetnek a nemek képviseletére alkalmas tagoknak. Vajjon hatással van-e a házasságra, ha a férfi, vagy a nő, vagy akár mind a kettő is ilyen jellegét már elvesztette, vagy az életközösséget minden téren képtelen megosztani társával. Mondani sem kell, hogy a házasság nem csupán jogi, hanem egyuttal erkölcsi intézmény is, sőt épen elsősorban az, s ezért ilyen körülmények a házasság fennállására nincsenek befolyással. Tehát mig az alsó korhatár egyformán meg van szabva ugyszólván majdnem az egész világon, addig a felső korhatár hiányzik. A házasságot nem lehet időre szólóan kötni, az az egész életre szól.

Mielőtt a házasság lényegének és erkölcsi motivumainak a tárgyalásába belemennék, meg kell emlékeznünk az eljegyzésről, amely minden házasságot szükségképen megelőz. Sokan gondolhatnák azt, hogy az egész házas-

ság létrehozható minden más cselekmény nélkül és felesleges ott még egy megelőző,külső formasághoz kötni a házasság létrejöttét. Nem szabad azonban elfelejteni,hogy ez a külső formaság igen mély és komoly szempontokat takar.A házasság ugyanis,nyugodtan mondhatjuk, hogy minden ember életének legfontosabb,sorsdöntő eseménye.Óriási jelentősége van és épen ezért annak megtétele nem lehet pillanatnyi megfontolás eredménye.Az eljegyzés által figyelmeztetve vannak a felek,hogy itt olyan eseményről van szó életükben és olyan jelentőségü lépsre szánták el magukat,amely többet nem következik el és amelynek elsősorban jogi, de más hatásai is óriásiak.Nagyon is szükség van az eljegyzésre.Másrészt az eljegyzés kifejezésrehozása annak is,hogy itt két ember házasságra akar lépni.Ennek a kifejezésnek

nvilvánosan kell megtörténnie,egyrészt,hogy a visszaélések elkerültessenek,másrészt,hogy a házasság erkölcsi alapja megóvassék.Nem más az eljegyzés,mint egy megállapodás,amelyben a két személy arra kötelezi magát,hogy egymással házasságot is fog kötni.Szerződés.A házasság szempontjából tehát ez a fontosabb momentum.Ugyanis minden szerződés először léterjön,a teljesités már az igy keletkezett jogviszonynak a létére nincsen is olyan nagy befolyással.A felek vagy teljesitik azt,amire a szerződésben kötelezték magukat és ebben az esetben eleget tettek mindeféle kötelezettségüknek,vagy nem,s abban az esetben a teljesitő,vagy teljesiteni szándékozó fél a teljesitést kikövetelheti,kikényszeritheti.Ez az általános szabály.Kérdés,hogy lenne-e ennek értelme a házasság létrejötténél?Látjuk,hogy az eljegyzés épen ezért előzi meg a házas-

ságot,hogy bizonyos megfontolási idő legyen közben,nem lehet tehát egy olyan dolgot kikényszeriteni,amit épen a jog tétet megfontolás tárgyává.Ettől eltekintve,nem lehet valakit arra kötelezni,hogy egész életére boldogtalan legyen,mert egy nem eléggé megfontolt igéretet tett.Ilyet a jog nem akarhat.Ezért van az,hogy az eljegyzés,bár lényegében szerződés,mégsem kényszerithető ki annak a teljesitése,mint általában szerződéseknél lenni szokott.Felmerülhet itt mindjárt az a kérdés,hogy ilyen formában szerződés-e egyáltalában az eljegyzés?A szerződésnek ugyanis lényeges kelléke a kikényszerithetőség.A szerződés jogi igéret,olyan igéret,amit be is kell váltani,akár akarja az illető,akár nem.Itt az eljegyzés szerződési jellegét,ha ezt az elvet feltétlenül alkalmazzuk,mindig a később megkötendő há-

zasság dönti el.Ha a házasság létrejön,akkor az eljegyzési megegyezés feltétlenül szerződés,mert a benne foglaltak teljesittetnek is. Ha ellenben a házasság valamilyen okból kifolyólag nem jön létre,ennek semmi különösebb következménye nem lesz /esetleg csupán kártérités/,mintha az eljegyzési igéret,amit azerződésnek neveztünk,fennt sem állana.Megtüri-e ezt a szerződés elmélete? Bizonyára nem.De az viszont megint képtelenség,hogy egy későbbi tény döntse el egy korábbinak a jellegét.Ez óriási bizonytalanságot idézne elő.A szerződés ellen szól még az is, hogy gyakorlatilag minden,vagy legalábbis legtöbb formaszerint elkészült szerződésben meg van jelölve az a hátrány,amely a nem teljesitőt éri,vagy legalább azon szabályok, amely szerint a nem teljesitésből származó károk és az azt követő kártalanitás,esetleg

a teljesités kikényszeritése történhet. Házasságra kötelező szerződésnél,vagyis az eljegyzésnél semmi ilyet nem látunk,de mint a házasság történetéből következik,nem is láthatunk.

Nevezhetjük az eljegyzést olyan szerződésnek is,amelynek teljesitése ki nem kényszerithető.De itt már bizonyára sántit a szerződés fogalma,mert az ilyen kivételeket nem ismer.Minek lehet hát nevezni az eljegyzést?Leghelyesebb házassági igéretnek mondani,amely kifejezi,hogy belőle csak nagyon csekély mértékben származnak jogi következmények.Vagy,ha mindenképen ragaszkodunk a szerződéshez,akkor ugy mondhatjuk, hogy az eljegyzés egy családjogi szerződés. Ezzel a szóval,hogy családjogi,kifejezzük annak a specialitásait és azt,hogy nem esik minden tekintetben az általános szerződésre

vonatkozó szabályok alá.

Akár szerződésnek nevezzük is az eljegyzést,azt mindkét esetben világosan kell látnunk,hogy kétoldalu.Egyoldalu házassági igéret nincs,hiszen egy olyan jogviszony létrejöttéhez,amely két egyént kapcsol össze,amely általuk keletkezik,mindkét félnek,mint egyenrangu jogalanyoknak a beleegyezése,eljegyzéskor igérete szükséges. Nem elég tehát a férfinek azon igérete,hogy én feleségül fogom venni ezt a nőt,hanem szükséges a nő igérete is,hogy én feleségül fogok menni ehhez a férfihoz.

Az eljegyzésből tehát jogi kötelezettség az igéret teljesitésére nem származik,de származik egy annál sulyosabb társadalmi sanctiok alatt álló erkölcsi kötelezettség.És itt is meglátszik az,hogy nem

mindig a jog szabályai vannak jobban biztositva.Hiába büntet az állam,a parancsokat állandóan átlépik,hiába igér kártérités t, a szerződéseket,kötelezettségeket léptennyomon megszegik.De egy eljegyzést komoly ok nélkül aránylag ritka esetben bontanak fel s ha összehasonlitjuk a szerződések és az eljegyzési igéretek teljesitési arányát, azt fogjuk látni,hogy a jogi szankciókkal nem biztositott házassági igéretet inkább teljesitik az emberek.Oka ennek az,hogy itt a szerződési teher általában egyáltalán nem jelentkezik tehernek,sőt egyenesen óhajtott a teljesités,mig az élet más terén érvényesülő szerződés a legtöbbször sulyos terheket jelent.Ezenkivül az alaptalan felbontót ugyan pozitiv hátrány nem éri,de a társadalom erkölcsi pressioja olyan erős,és nagy,

hogy az emberek az ilyentől sokkal inkább félnek.

Bizonyos kötelezettségek származhatnak az eljegyzésből is,melyeket a jog is tekintetbe vesz,de nem minden esetben származnak.Ilyen jogi kötelezettség az,hogy a házasságtól alapos ok nélkül visszalépő jegyes köteles megtériteni a másiknak és rokonainak azokat a kiadásokat,amelyeket a házasság előkészitése céljából tettek,a másik jegyestől,vagy rokonától kapott házassági ajándékot visszaadni tartozik,vagy annak értékét gazdagodása erejéig megtériteni.Ez a kártérités is a károsultnak személyes joga, másra át nem hárithatja és záros határidõn belül /1 év/ érvényesitheti.Látjuk tehát, hogy még ezen sanctiok is milyen enyhék aránylag és csupán a házassággal való szél-

hámoskodás elkerülésére szolgálnak,nehogy valaki ebből valamilyen anyagi hasznot huzzon/házasságszédelgés/.De ezeket a sanctiokat is aránylag ritkán veszik igénybe az emberek,hiszen a szeretet csak a legritkább esetben változik át gyülöletté és leggyakrabban azokban az esetekben fordul elő,mikor u.n.érdekházasság készül valamelyik fél részéről és a másik visszalép.Különben is ennek az utnak az igénybevételét nyomós ok, vagy rendkivül értékes ajándék /pl.családi ereklye/ fennforgása nélkül az erkölcsi sanctiok tiltják,vagy legalább is a társadalom nem helyesli.

II.

Miután a házasságnak ezen bevezető,előkészitő aktusát elemeztem,térek rá a házasság ismertetésére.Miután a kihirde-

téstől,amely eljegyzés nem létében hivatalos eljegyzésnek tekinthető,a törvényben előirt határidő /14 nap/ eltelt,a felek a házasságot megköthetik.Ezen időnél hamarabb nem köthetik meg,még itt is ad a törvény haladékot a megfontolásra és az esetleges visszalépésre.Bizonyos idő eltelte után ujabb kihirdetés kell.Ha a felek szándéka nem változott meg és a házasságot változatlanul meg szándékoznak kötni,házasságra léphetnek.

Modestinus meghatározása szerint: "Nuptiae sunt coniunctio feminae,consortium omnis vitae,individua vitae consuetudo,divini ac humani iuris communicatio."Kolosváry szerint:"A házasság jogilag szabályozott s az élet egész tartamára szóló életközösség férfi és nő között."Dr.Zachár Gyula szerint: "A házasság két különnemü személynek a jog

által szabályozott nemi,erkölcsi és jogi tartalommal biró életközössége."Ezen három meghatározásból világosan kitünik a házasság,éspedig a jogi értelemben vett házasság fogalma.

Mint ezen meghatározásból kitünik,csak férfi és nő között állhat fenn,az élet egész tartamára kiterjed és életközösség.Az élet egész taftamára a jog szerint csupán elvileg terjed ki és ez a megállapodás nem kényszeritő jellegü,sőt épen a jog bontja fel bizonyos esetekben a házasságot./Semmisségi és megtámadhatósági okok/.Hogy az élet egész tartamára szól,ebben rejlik a házasságnak nagy erkölcsi ereje. A másik ilyen pont az életközösség.Házasság által a férfi és a nő egymáshoz vannak láncolva,követik egymást ugy a jóban,mint a rosszban,nam hagyhatják el

egymást.Az élet számtalan probléma,nehézség és megpróbáltatás elé állitja őket,de mindenütt együtt kell haladniok és együtt viselik az élet minden terhét és minden örömét. Ha a családi élet tiszta és egészséges,életerős a nemzet is,ha nem,akkor pusztulásra van itélve.Nem közömbös sem az egyénre,sem az államra nézve,hogy ennek a szabályozása miképen történik.Már a római jog is,de azóta is ugy az egyházi,mint a világi törvények nagy gondot forditanak ennek a kérdésnek a szabályozására.A római jogi meghatározásban is benne van,hogy az élet egész területére kiterjed a rá vonatkozó szabályozás,amely az emberi és isteni parancsok,tehát a jog és vallás elvei szerint alakul.

Az egyén szempontjából,de az állam szempontjából sem közömbös,hogy meg van-e

ezen szabályozás és az,hogy ezen kétféle, jogi és vallási szabályozás egymással ne legyen ellentétben.

Először is fontos az,hogy meg legyen a szabályozás.Ma az emberi életnek ugyszólván minden kis apró kérdése szabályozva van a jog,vagy erkölcs,vagy vallás által, el sem képzelhető tehát,hogy épen aházasság, mint az egész emberi életet átfogó feltétlen életforma maradjon ki ezen szabályozások, szabályozott életviszonyok közül.Az egyén szempontjából fontos az,hogy ezen,életének legbensőbb részét képező viszonyban védve legyen és a családi és erkölcsi élet tisztasága megköveteli,hogy pontosan meg legyenek állapitva azok a jogok,és kötelezettségek,amelyek a házassághoz kapcsolódnak és amelyek az együttes élet,az életközösség fogalma alá esnek.

Szabályoz a jog,szabályoz,mondhatni korrigál a vallás és kisegit az erkölcs,ha ezen kettős szabályozás nem fedi egymást.

Minden ember élete folyamán két nagy közösségnek,összességnek a tagja,éspedig az államnak és felekezetének,egyházának. Mindkettő más célokért alakult és mindkettőben más és más szükségletét elégiti ki az egyes ember.Az állam inkább materiális célokat szolgál,a vallás inkább szellemi szükségleteket elégit ki.Mindkettő szabályozza a maga szempontjai szerint a házasság kérdését is,mindkettő talál közös elveket,de eltérő céljuknak megfelelően eltérően is szabályozzák a házasság kérdését.Az állam engedékenyebb,kevésbbé szigoru a házasság kérdésében,mondhatjuk,hogy materialisabb, megalkuszik jobban az élettel,a vallás mindig szigorubban szabályozza ezeket a kérdé-

seket,mondhatjuk azt is,hogy spiritualisabb. /Vallás alatt mindig a keresztyén vallást értem,mint a keresztyén felekezetek összességét,mert bennünket csak a keresztyén világnézet érdekel,más világnézeti alapon álló nem.Természetes,hogy itt is elsősorban a magyar./

A történelemben küzdelem volt azon a téren,hogy a házasság fogalmát ki határozza meg érvényesen s milyen hatóságot illessen meg a biráskodás joga a házassági kérdésekben.Ebből a szempontból két fő kort különböztetünk meg,u.m.az egyházi iurisdictio korát és a világi iurisdictio korát.

Kezdetben a keresztyén egyház, amely még akkor egyetemes volt,felbonthatatlannak ismerte el a házasságot.Aki tehát egyszer megkötötte,az mindaddig nem léphetett mással házasságra,és nem szabadulhatott meg

az igy keletkező kötelezettségből,mig a másik fél élt.De annak halála után ujra házasságra léphetett.Tehát az életközösség pusztán az egyik félre nézve tart az élet egész tartamára vonatkozóan,mert a másik az életközösségnek halál által való megszünésével nincs tovább kötelezve és szabadul is. Ilyenkor igaz,hogy már életközösség nincs. Tehát nem is az a fontos,hogy az élet egész tartamára,hanem az,hogy életközösséget vállalnak.Valamelyiknek ugy sem tart az élete végéig,hacsak egyszerre nem halnak meg,de életközösség időhatár nélkül ugyis valamelyik fél haláláig szól.Az egyház tehát elősször feltétlenül meg is kivánja valósitani a szigoru értelemben vett házasságot.

Az egyház azonban később tovább megy.Mostmár nemcsak felbonthatatlan a házasság,hanem szentség is.Tehát nem csupán az a

fontos,hogy a házasságban élők hogyan élnek,hanem az is,hogy a házasságot,mint szentséget,ki szolgáltatja ki, /Tridenti zsinat is elismeri/ és annak az anyaga.Vita folyt a felett hogy ezen szentség anyaga a papi áldás-e,vagy a felek "kölcsönös odaadása",kiszolgáltatja pedig az egyház,illetve a pap,vagy maguk a felek.Az utóbbi felfogás győzött.De az állam is beleszólt a házasság kérdésébe,hiszen az ő szempontjából sem közömbösek az arra vonatkozó szabályok.A harcok eredménye az lett, hogy voltak házasságok,amelyeket az egyház nem ismert el,csak az állam,ilyen volt a matrimonia legitima,volt házasság,amelyet csak az egyház ismert el,de az állam nem,ilyen a matrimonia rata,és volt házasság,amelyiket mind a ketten elismertek,ilyen volt a matrimonia rata et legitima./Zachár:Magyar

magánjog alaptanai.386./.

A katholikus egyház igyekezett mindig a saját hatáskörébe tartozónak megszerezni a házassági jog szabályozását és a felette való biráskodást,addig a reformált egyházak egyenesen a világi hatóságok hatáskörébe utalták a felette való itélkezést,bár ők maguk is megkötötték,de ők már nem kötik egy házasság érvényességét,egy házasság mivoltát ahhoz,hogy egyházuk lelkésze előtt,vagy világi hatóság előtt köttetnek meg.A reformált egyházak ebből a szempontból sokkal szabadabb elvüek,náluk nincsenek is erre vonatkozólag olyan merev kánonjogi szabályok alkotva,mint a katholikusoknál.Az egyes egyházak alkotnak különböző szabályokat.Az állam ismét más szabályokat alkot s vagy elismerik egymás jogszabályait érvényeseknek,vagy külön

egyházi és külön állami jog fejlődik ki.Az összeütközés ebben az esetben a legélesebb. Minden más esetben legfeljebb az állam,vagy az egyház korrigálja a másik által alkotott szabályokat.Ennyit a házassági jog történetéről általában.Ezek azok a szempontok,amelyek a házassági jog változásában szerepet játszottak.

III.

A magyar házassági jog fejlődéséről csak egészen röviden emlékezek meg.Nagyon helyesen mondja Kolosváry,hogy "a magyar házassági jog fejlődése szoros kapcsolatban áll a vallási állapotok mkndenkori adottságával."Csakugyan,a házassági jog ugy változik, ahogy ezen vallási állapotok változnak.

Mig a katholikus vallás egyetlen, addig a házassági jog és biráskodás az ő hatáskörébe tartozik.Mikor fellépett a refor-

mácio és kezdik elismerni a reformált egyházak létjogosultságát,a vallászsabadságot, ezeket a kérdéseket mindig ott követi a házassági jog,és a reformált egyházak törekvése oda irányul,hogy a katholikus egyházzal egyenlő jogokat szerezzen ezen a téren.Majd midőn az állam az egyenlő jogok biztositása után is látja,hogy az ellentétes érdekek miatt a harc igy sem ül el és aházassági kérdés megbizhatóan és megnyugtatóan,visszaélésmentesen intézve nincs /pl.elkeresztelés/,maga vette kezébe a házassági ügy intézését és a saját érdekei szerint a felekezeti jelleg megszüntetésével szabályozza.

Az első szabályozások a vallásszabadsággal esnek össze /1608,1647./ a protestánsok szempontjából.Az 1626.évi komjáti zsinat ugyan alkot protestáns házassági jogot, de ez csak Erdélyben és a török hódoltsági te-

rületeken érvényesült,mig a magyar királyság területén továbbra is a katholikus egyházi jog érvényesült.Ekkor még házasságot sem lehetett kötni katholikus és protestáns között. III.Károly 1731-ben megengedi a házasságot, de az csupán kathólikus lelkész előtt köthető meg.Nem volt itt nagyobb baj addig,mig valamilyen okból biráskodni nem kellett.Ugyanis a házassági jogra vonatkozó biráskodás szempontjából a protestánsok is a katholikus szentszék alá tartoztak,amely természetesen nem vette figyelembe az egyes esetek megitélésénél a protestánsok egyházi jogát s a maga szabályai szerint itélkezett.Ebből persze állandó panasz, harc és vita támadt,mert a protestánsok nyilvánvalóan nem voltek,de nem is lehettek megelégedve az ő elveikkel homlokegyenest ellenkező megitélésekkel és biráskodásokkal.

Jobb helyzetbe ebből a szempont-

ból csupán II.József pátense után kerülnek a nem katholikus hitfelekezethez tartozók, amennyiben II.József a házasságot polgári szerződésnek nyilvánitotta.Óriási jelentőségü volt ez,hiszen épen az eddig vitatott kérdést döntötte el.Eddig az egyházak görcsösen ragaszkodtak ahhoz,hogy ez a kérdés egyházi szabályok /törvények/ szerint egyházi elbirálás alá vonassék.Helyesebben a katholikus egyház ragaszkodott ehhez,nehogy a más felekezetüekre nézve kivonják az odatartozókat az ő biráskodása alól.Hogy ez ellen igy hadakozott a katholikus egyház,annak kettős,nagyonis érthető oka volt.Az egyik az,hogy a katholikus egyház egészen a reformációig egyedüli egyház volt hazánkban,aki elé a házasságok megkötése,a házasságból folyó vitás kérdésekben való minden biráskodás,mint elsősorban vallás-

erkölcsi kérdés,senki által sem vitatottan tartozott.Megfelelt ez az ókori tényleges helyzetnek és senki sem akarta máskép,hiszen mindenki katholikus volt.A tényleges állapot nem sértette senkinek az érdekeit.Nagy jelentőségi dolog volt ez a nemzet egysége,egyöntetüsége szempontjából.Magyar és magyar közt az emberi élet alapját képező nagy elvi kérdésekben nem volt különbség,a fennálló esetleges eltérések mind csupán másodlagosak lehettek. Valahogy sovinisztább egy állam,ha ennyire közös nevezőn vannak a polgárai.

Tudjuk azt is,hogy a megszerzett előnyöket semmiféle emberi alakulat nem veszíti el szivesen,ami érthető is.Hiszen ez az élet: hatalmat,minél több hatalmat kiküzdeni magunknak.A katholikus egyház is igy ragaszkodott az ő sajátos helyzetéhez,amiben ugyan neki semmi különösebb szerepe nem volt,hiszen

ezt az egyedüliséget nem ő küzdötte ki -értve pusztán a krisztusi alapon álló felekzetek körét és nem a pogányt is - hanem a helyzetéből folyt:akkor,midőn ő uralomra jutott,nem is volt más ilyen keresztyén vallási alakulat, egyház,amelynek létjogosultsága lett volna s amely a katholikus egyház mellett helyet kérhetett volna magának.Jóllehet tehát az egyedüliség előnyét nemmaga szerezte meg,de ragaszkodott hozzá,mert ez az egyedüliség a katholikus egyházban vallási tétel.Vallási tétellel pedig nem alkudhatott meg.Ezenkivül ebben a korban a katholikus egyház világi uralomra is törekedett.A házassági ügyben való birás-kodás és mindennemü döntés joga,mint a vallási kérdéseken tulmenő hatalmi helyzet pedig mindig magán hordott világi szinrzetet is.A házasság elsősorban a világi életben megvalósuló intézmény.

Megváltozik a helyzet,mikor a reformáció után más keresztyén alakulatok is szót kérnek a házassági kérdésekben.Nem helyezkednek a legszélsőségesebb ellentétbe a katholikus felfogással,t.i.,hogy egészen a maguk részére követeljék a házassági kérdésekben való döntés jogát,még azt sem követelik, hogy a saját hiveikre vonatkozólag a katholikus egyházzal egyenrangu döntési jog illesse meg őket,hanem látják azt,hogy az ilyen szeparált döntési jog vegyes házasság esetén ismét csak összeütközésre ad alkalmat,s szabadelvübb felfogásuknak megfelelően nem az egyházak hatáskörébe igyekezhek szétválasztani felekezetenként a házassági ügyekben való biráskodás jogát,hanem egy vallás felett álló semleges döntőbiróság,az állam kezében egyesiteni minden vallásfelekezetre egyformán kiterjedően.Kétségtelenül uj ez az elintézési mód.

A katholikus egyház sem idegenkedik ettől annyira,mint a felekezetek kebelén belüli saját elintézéstől.Ez utóbbi esetben ugyanis elkerülhetetlen,hogy vegyes házasság esetén egyik,vagy másik felet méltánytalanság ne érje,mert a kérdések és viták mindig csak az egyik fél hitelveinek megfelelően dönthetők el,ott egyeztetni nem lehet,mert igen könnyen előállhat az a helyzet,hogy mindkét fél meggyőződésével ellentétben van a döntés,ahelyett,hogy mindkét felet kielégitené.

Mikor II.József a házasságot polgári szerződésnek nyilvánitotta,ezzel kifejezte azt is,hogy a házasságok megkötése többé nem tartozik az egyházak hatáskörébe,hanem azokat is polgári uton,tehát államilag megállapitott szabályok szerint és állami tisztviselők által kell végeztetni.De nemcsak a házasságok megkötése,hanem a házasságok ideig-

lenes,vagy végleges megszüntetése,és az abból eredő mindenféle vitás kérdés elhárítása és világi /állami/ bíróság előtt kell, hogy történjék,mert egyébként semmi értelme nem volna az egész szabályozásnak.A vitákat és összeütközéseket csak ugy lehet kiirtani, ha egy kérdést véglegesen kiveszünk a küzdő felek elintézési köréből és egy - mindkét fél által elismert,felettük álló,elvileg semleges fórumra bizzuk.József is igy tett volna, csak nála az volt a baj,hogy alkotmányellenesen, egyszerüen rendelettel csinálta 1786-ban az egészet s nem magyar,hanem az ő centralisztikus céljainak megfelelően osztrák császári hivatalnokokkal hajtatta végre.Főleg emiatt jött rá olyan hamar az ellenhatás.Azonkivül az ő alapelve annyira felvilágosult volt, hogy a mai törvényeink is nagyjából az ő szabályozásainak megfelelően állapitják meg a

kérdés elintézési módját,de épen azért bukott meg.Az 1790-es évek elején a francia forradalom hatása alatt nálunk is megjön a reakció és idegenkednek mindentől,ami nyugatról jön,ami az uj szellemet hozná,még ha üdvös is.Ezért idegenkednek a korzserü reformoktól 35 éven át és ezért oly éles a visszahatás József rendelkezéseire is.

II.József pátense különösen kiterjedt az izraelitákra is,és az egyenlőségtől annyi volt az eltérése,hogy a katholikus vallásnak - uralkodó helyzetének megfelelően - bizonyos kedvezményeket biztositott,amelyek a többi felekezeteket nem illették meg.Állami biráskodás alá tartozik minden felekezethez tartozónak a házassági viszonya,a katholikushoz tartozóké is,de a házasság felbontása tekintetében a katholikust kiveszi az állami biráskodás alól.Erre nézve érvé-

nyesnek ismeri el azt a katholikus egyházi tételt,hogy a házasság felbonthatatlan.A katholikus egyházjog szerint ugyanis a házasság szentség,amely alól csak a pápa oldhat fel.Tehát katholikus felek házasságát még a világi bíróság sem bonthatja fel,jóllehet egyéb,a házasságból eredő kérdések eldöntésére épenugy hivatott,mint más felekezetüek házassága esetén.

Mint már előbb említettem,bizonyos okoknál fogva 1790-ben a vissahatás azonnal jelentkezik József szabályozásával szemben.Tehát mig József igyekszik a házasság kérdését kivenni az egyházak hatásköréből,addig modtmár az lesz az irányzat, hogy a házassági ügyek az egyházak iurisdictioja alá tartoznak.Sőt a fejlődést is ilyen irányban látják célszerünek.Az eddig

tisztán katholikus jellegü házassági jog alól vétessenek ki a nem katholikusok,tehát a protes tansok,görögkeletiek,unitáriusok, és izraeliták s mindegyik felekezethez tartozókra a saját egyházának joga alkalmaztassék.Mindenkire egyformán - egyenlőség - és mindenkire egyforma mértékben - viszonosság.Másképen teljes paritás a felekezetek között ezen a téren.A paritás elve pedig megvetelte azt,hogy a vegyes házasságok kérdésében is nyugvópontra jussanak.A katholikus egyház elvi álláspontja ugyanis az,ha az egyik fél katholikus,mindkét félre a katholikus egyház joga alkalmazandó.Ezzel szemben a viszonosság azt követeli,hogy a katholikus félre a katholikus,de a más vallásu félre az ő saját hitfelekezetének szabályai legyenek érvényesek.Ez hozott volna nagyobb nyugalmat,

nagyobbat,mint amilyet az állami elintézés biztosit,olyan formában,mint ma van.Itt főleg a reverzális kérdésére gondolok,hiszen a legtöbb baj házasságoknál épen a gyermekek vallásának megállapitása feletti vitából származik az egyházak között.

Az 1790-ben életre kelt irányzat szerint kialakult a következő gyakorlat:

a./ A katholikusok házassági ügyekben továbbra is egyházi elintézés alatt állanak; gyakorlásra hivatott forumok a szentszékek /ezeknek bővebb szervezete egyházjogi kérdés/.Az ő helyzetük tehát a legjobb,náluk maradt az,ami eddig is volt,ők semmit nem vesztettek.

b./ A reformátusokra és ágostai evangélikusokra vonatkozólag törekvésüknek megfelelően az 1791:XXVI.t.c.alapján a II.Józsefféle 1786-os nyilt parancs szerint intéztet-

nek el a házassági kérdések,tehát világi bíróságok döntenek.A reformált egyházak törekvése ez volt,de nem ugy,hogy csupán őrájuk vonatkozólag valósitassék ez meg, mig a többiek saját hatáskörükben intézzék el ezt a kérdést s igy náluk sokkal kedvezőbb helyzetben legyenek,hanem minden felekezetre vonatkozóan egyformán állami elintézés lépjen életbe,hogy eltérések ne legyenek.

c./Erdélyben,amely akkor külön közigazgatással biró terület volt /az unio előtt/ mint tudjuk,az 5 bevett vallásra vonatkozóan a legteljesebb egyenlőség állott fenn már a XVI.század második felében is s ezen hagyományoknak megfelelően házassági kérdésben Erdélyben mind az öt vallásfelekezetnek egyformán autonomiája volt.Ez az autonomia pedig azt jelentette,hogy házassági kérdésekben mind az öt egyház a maga tagjait a

saját és önálló eljárási szabályai szerint külön egyházi bírósága által itélte meg.

d./ A görögkeleti szintén külön saját egyházi birói szervezet által,külön önálló házassági jog alapján védelmeztettek. Ezeknek házassági jogát és egyházi birói szervezetét a karlovitzi synodus 1776-évi határozatai állapitották meg,amit Bécs is elismert.

e./ Az izraeliták 1861-ig az Optk. rendelkezései alatt állottak,mig számukra 1863 november 2,-án a 15940.számu királyi udvari /az akkori udvari kancelláriai/ rendelet külön szabályokat nem állapit meg.

Mint látjuk,a reformált egyházak kivételével /sőt azok is Erdélyben/ saját hatáskörében intézik el a felekezetek a házassági kérdéseket.

Ez volt tehát a helyzet 1868-ig. /Hogy az egyes egyházak jogai mennyiben tértek el egymástól és mennyiben voltak sérelmesek az illető felekezetre,az a magyar egyházak jogának tárgyalási körébe tartozik./ Az irányzat,mint már emlitettem,az volt,hogy a teljes viszonosság és egyenlőség valósittassék meg az egyházak között.Ezt a viszonosságot és egyenlőséget valósitja meg az 1868: XLVIII.t.c.

Az 1868:XLVIII.t.c.a vegyes házasságok kérdésében a teljes paritás elvét valósitja meg akkor,mikor 1.§-ában kimondja, hogy a házasságok érvényességének,ideiglenes, vagy végleges felbontásának tárgyában a per az alperesre illetékes bíróság előtt inditandó meg.Ez a bíróság itél az alperesre vonatkozóan saját hitelvei szerint,és mikor ez

jogerőre emelkedik,a per 30 napon belül átteendő hivatalból a felperesre nézve illetékes bírósághoz,amely viszont a felperesre vonatkozólag itél a saját hitelvei szerint. Az alperesre nézve a rá illetékes bíróság, a felperesre nézve pedig szintén a rá vonatkozólag illetékes bíróság döntése a kötelező, még eltérés esetén is.Kétségtelen azonban, hogy a hitelvek adta lehetőségen belül a két döntésnek nagy vonásokban egybehangzónak kell lenni,mert különben összeütközések támadhatnak.Ez annál is inkább lehetséges,mert a két bíróság nem egyszerre és egymástól függetlenül itél,hanem a felperes illetékes bírósága a másik döntés tudatában,folytatólagos eljárás keretében az előbbi döntéssel összekapcsolódóan dönt,módjában áll tehát a contráriákat kiküszöbölni.

Az az elvi határ,amely már 1786-ban jelentkezett,1894-ben valósult meg a kötelező polgári házasság intézményével. Eddig annyiféle a házassági jog,ahány egyház van,mostmár csak egyféle:állami /polgári/. Hogy pedig ezen házassági jog alól ki ne lehessen bujni,az egyházi házasságok többé nemcsak hogy nem érvényes házasságok,de nem is kötelezők.A visszaélések elkerülésére előbb a polgári házasságot kell megkötni s csak azután lehet - a bizonyitvány felmutatása mellett /esketési jegy/ egyházilag is házasságra lépni,amely mostmár a feleknek csupán vallási kötelezettsége.A házasság nem is egyházi tisztviselő előtt,hanem állami hivatalban,állami tisztviselő,az anyakönyvvezető előtt kötendő és elmulasztása büntetőjogi sanctiokkal sujtandó.Az eddigi egyházi házassági jogok mellé kifejlődik egyetlen,mostmár

tulajdonképen élő jog,az állami házassági jog.A többi elveszti jelentőségét.

Az egyházi biráskodásnak is csupán lelkiismereti jelentősége van,a házasságból,mint polgári jogviszonybál eredő mindennemü kötelezettség elbirálására polgári /állami/ bíróságok illetékesek.Ezek pedig a m.kir.törvényszékek.Az egyházi eljárási jogok helyébe lép az állami eljárási jog.

Csupán egyetlen baklövést csinált az 1894-es törvényhozás,mikor megengedte ujra a reverzálist,amelyet pedig az 1868-as törvényhozás eltörölt.Ezzel olyan békétlenség forrásait nyitotta meg,amely azóta egyre inkább elharapózott.De ezt leszámitva a legmodernebb és legjobb,vallási szempontból is kielégitő házassági jogot és rendszert alkotott,amely még ma is életben van.

Ennyiben kivántam pusztán elméleti alapon,a legnagyobb vonásokban tárgyalni a házasság lényegét és a magyar házassági jog kialakulását,a részletes tárgyalás /mint házassági semmisség,érvénytelenség,stb./ nem is volt célom,mert inkább azoknak a főbb szempontoknak a változását igyekeztem kihangsulyozni,amelyeknek változása a házassági jogban alapot nyujt az elkorszakolásra,tehát melyek a kifejlődésben döntő hatásuak voltak.

---□□0□□---

Forrásmunkák.

Dr.Zachár Gyula: A magyar magánjog alaptanai. IV.kiadás.Grill Károly kiadása.1908.Budapest.

Zlinszky Imre: A magyar magánjog.Franklin társulat.Budapest,1880.

Dr.Szladits Károly: A magyar magánjog vázlata. III.kiadás.Grill Károly.1917.

Kolosváry Bálint: Magánjog.II.kiadás.Stádium. Budapest,1927.

Kolosváry Bálint: Magánjog.III.kiadás.Stádium. Budapest,1930.

Dr.Raffay Ferenc: A magyar magánjog kézikönyve. I.kötet.Benkő Gyula kiadása. 1909.Budapest.

Reiner János: Az egyházi házasságkötési jog tanának kifejlődése.Stephaneum-nyomda.Budapest,1908.

Dr.Csiky - Dr.Márkus: Magyar törvénytár:
1740 - 1835.évi tc.
Franklin társulat,Budapest,1901.
1836 - 1868.évi tc.-k.Franklin társulat,Budapest,1896.
1894 - 1895.évi tc.-k.Franklin társulat,Budapest,1897.

---□□0□□---